

نظم فارسی ۲

(ناصر خسرو و سنایی)

کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

دکتر حسن حیدرزاده سردرود دکتر سعید کریمی

سیرشناسه	: حیدرزاده سرسردود، حسن، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدید آور	: نظم فارسی ۲ (ناصر خسرو و سنایی)، کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، احسن حیدرزاده سرسردود، سعید کریمی قره‌بیدی
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۱ ص.
فروست	: دانشگاه پیام نور، ۲۵۹۹. گروه زبان و ادبیات فارسی، ۱۵۸۱ / ۱
شابک	: 978 - 964 - 14 - 0647 - 1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: ناصرخسرو، ۳۹۴ - ۴۸۱ ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: سنائی، مجدودبن آدم، ۴۲۷۲ - ۵۲۵ ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: Persian poetry -- 11th century -- Criticism, interpretation, etc. Sanai, Majdud ibn - Adam, 1080? - 1150?
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ق. - تاریخ و نقد
موضوع	: Persian poetry -- 11th century -- History and criticism
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ق. - تاریخ و نقد - راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Persian poetry -- 11th century -- History and criticism -- Study and teaching (Higher)
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ق. - تاریخ و نقد - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: Persian poetry -- 11th century -- History and criticism -- Examinations, questions, etc. (Higher)
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ق. - تاریخ و نقد
موضوع	: Persian poetry -- 12th century -- History and criticism
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۶ق. - تاریخ و نقد - راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Persian poetry -- 12th century -- History and criticism -- Study and teaching (Higher)
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۶ق. - تاریخ و نقد - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: Persian poetry -- 12th century -- History and criticism -- Examinations, questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده	: پی‌کی‌آر، ۱۳۵۸ -
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور
شناسه افزوده	: Payam Noor University
رده بندی کنگره	: PIR۴۷۷۵
رده بندی دیویی	: ۸۵۱/۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۷۴۵۹۹۶

۱۳۹۸
نظم فارسی ۲
ناصر خسرو و سنایی
قیمت: ۴۲۰۰۰ ریال
جلد ۱۰۰
شماره ۱۰۰

دانشگاه پیام نور

نظم فارسی ۲

(ناصر خسرو و سنایی)

مؤلفان: دکتر حسن حیدرزاده سرسردود- دکتر سعید کریمی

ویراستار علمی: دکتر ایوب مرادی

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۱۴ - ۰۶۴۷ - ۱

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0647 - 1

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید.

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه‌برداری، پخش و ترجمه، چاپ، است. توزیع گسترده، تهیه CD و این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند)

آدرس فروشگاه مرکزی چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران، خیابان شهید رجایی،

تربسده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه یادآورین، تلفن: ۵۵۰۲۱۰۴ - ۵۵۰۹۸۲۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار مؤلفان	ته
مقدمه کلی کتاب	یازده
بخش نخست: ناصر خسرو	۱
فصل اول: زندگی و آثار ناصر خسرو	۳
هدف کلی	۳
هدف‌های یادگیری	۳
۱-۱ زندگی‌نامه ناصر خسرو	۳
۱-۱-۱ مروری کوتاه بر تاریخ دوره زندگی شاعر / دوره مزمنه و سلجوقی	۳
۱-۱-۲ نام و کنیه و لقب و تخلص شاعر و خاندان او	۷
۱-۱-۳ مولد و منشأ ناصر خسرو	۷
۱-۱-۴ دوره کودکی و تحصیلات	۸
۱-۱-۵ دوره جوانی و شغل دیوانی در دربار غزنوی و سلجوقی	۸
۱-۱-۶ آشفته‌گی ذهن و روان شاعر و پرس‌وجو	۹
۱-۱-۷ رؤیای مشهور و تغییر مسیر زندگی	۱۰
۱-۱-۸ سفر هفت‌ساله	۱۰
۱-۱-۹ حضور در مصر و دربار خلیفه فاطمی	۱۱
۱-۱-۱۰ ناصر خسرو حجت	۱۱
۱-۱-۱۱ بازگشت از مصر و تبلیغ آیین اسماعیلیه و تبعات آن	۱۱
۱-۱-۱۲ دوره زندگی مخفیانه و آوارگی	۱۲
۱-۱-۱۳ دوره اقامت در دره یمگان بدخشان	۱۲
۱-۱-۱۴ یاران شاعر در دوره تبعید و فعالیت‌های او	۱۳
۱-۱-۱۵ وفات شاعر و مزار او	۱۳
خلاصه فصل اول	۱۴

۱۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۵	سؤالات تشریحی فصل اول
۱۶	فصل دوم: آثار و سبک ناصر خسرو
۱۶	هدف کلی
۱۶	هدف‌های یادگیری
۱۶	۱-۲ آثار ناصر خسرو
۱۷	۱-۱-۲ آثار مشهور ناصر خسرو
۱۹	۲-۱-۲ آثار منظوم ناصر خسرو
۲۱	۲-۲ سبک شعر ناصر خسرو
۲۲	۳-۲ نثر ناصر خسرو در کلام استادان (یگانگی ناصر خسرو)
۲۶	خلاصه فصل دوم
۲۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۷	سؤالات تشریحی فصل دوم
۲۸	فصل سوم: ناصر خسرو و آه ماعلیه
۲۸	هدف کلی
۲۸	هدف‌های یادگیری
۲۹	۱-۳ مروری کوتاه بر تاریخ نهضت اسماعیلیه
۲۹	۱-۱-۳ آغاز نهضت اسماعیلیه
۳۱	۲-۱-۳ تشکیل حکومت فاطمی در آخر قرن چهارم در شمال آفریقا
۳۲	۳-۱-۳ المستنصر بالله خلیفه معاصر فاطمی ناه رخسار
۳۳	۲-۳ مروری کوتاه بر تاریخ نهضت اسماعیلیه در ایران و خراسان
۳۴	۳-۳ بازتاب معارف اسماعیلی در دیوان ناصر خسرو
۳۴	۱-۳-۳ جهان‌شناسی و انسان‌شناسی اسماعیلیه
۳۶	۲-۳-۳ توحید
۳۶	۳-۳-۳ ابداع
۳۷	۴-۳-۳ عقل و نفس
۳۷	۵-۳-۳ زمان دوری و نبوت و امامت
۳۸	۶-۳-۳ تنزیل و تأویل (ظاهر و باطن)
۳۹	۷-۳-۳ حشر و نشر و بهشت و دوزخ
۳۹	۸-۳-۳ سلسله مراتب دعوت اسماعیلی
۴۰	۹-۳-۳ جبر و اختیار
۴۱	خلاصه فصل سوم
۴۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۴۲	سؤالات تشریحی فصل سوم

فصل چهارم: گزیده قصاید ناصر خسرو و شرح آن‌ها

۴۳	هدف کلی
۴۳	هدف‌های یادگیری
۴۳	قصیده ۱. آزرده کرد کژدم غربت جگر مرا
۴۴	شرح قصیده ۱
۴۵	قصیده ۲. سلام کن ز من ای باد، مر خراسان را
۶۰	شرح قصیده ۲
۶۲	قصیده ۳. نکوهش مکن چرخ نیلوفری را
۷۵	شرح قصیده ۳
۷۶	چند قطعه (۴)
۸۷	شرح چند قطعه (۵)
۸۷	قصیده ۵. ای خواند کتاب زند و بازند
۸۹	شرح قصیده ۵
۹۰	قصیده ۶. چند گویی که بنوایام را آید
۹۶	شرح قصیده ۶
۹۷	قصیده ۷. بر کن ز خواب غفلت بوز سر
۱۰۷	شرح قصیده ۷
۱۰۹	قصیده ۸. ای خوانده بسی علم و جهان دشته با سر
۱۲۳	شرح قصیده ۸
۱۲۸	قصیده ۹. چون گشت جهان را دگر احوال عیانیش
۱۴۴	شرح قصیده ۹
۱۴۵	قصیده ۱۰. گر مستمند و با دل غمگینم
۱۵۵	شرح قصیده ۱۰
۱۵۷	قصیده ۱۱. پانزده سال برآمد که به یمگانم
۱۶۷	شرح قصیده ۱۱
۱۶۹	قصیده ۱۲. اگر بر تن خویش سالار و میرم
۱۷۷	شرح قصیده ۱۲
۱۷۸	قصیده ۱۳. ای ستمگر فلک ای خواهر آهرمن
۱۸۳	شرح قصیده ۱۳
۱۸۴	قصیده ۱۴. دیر بماندم در این سرای کهن من
۱۹۳	شرح قصیده ۱۴
۱۹۵	قصیده ۱۵. بگذر ای باد دل افروز خراسانی
۲۰۳	شرح قصیده ۱۵
۲۰۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۲۱۲	سوالات تشریحی فصل چهارم
۲۱۴	
۲۱۵	منابع

۲۲۱	بخش دوم: سنایی
۲۲۳	فصل پنجم: زندگی و شعر سنایی
۲۲۳	هدف کلی
۲۲۳	هدف‌های یادگیری
۲۲۴	۱-۵ نام و کنیه و تخلص سنایی
۲۲۴	۲-۵ سال تولد و وفات سنایی
۲۲۵	۳-۵ ساحت‌های وجودی سنایی
۲۲۶	۴-۵ آثار سنایی
۲۲۷	۵-۵ جایگاه سنایی در شعر عرفانی فارسی
۲۲۹	۶-۵ تأثیر سنایی در شاعران و نویسندگان پس از خود
۲۳۲	۷-۵ تأثیر باری سنایی از پیشینیان
۲۳۲	۸-۵ نثر، چاپ‌ها و شرح‌های قصاید و غزلیات سنایی
۲۳۳	۹-۵ دیدگاه محققان در آثار قصاید و غزلیات حکیم سنایی غزنوی
۲۳۶	خلاصه فصل پنجم
۲۳۷	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۲۳۹	سؤالات تشریحی فصل پنجم
۲۴۰	فصل ششم: گزیده قصاید سنایی
۲۴۰	هدف کلی
۲۴۰	هدف‌های یادگیری
۳۵۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم
۳۶۰	سؤالات تشریحی فصل ششم
۳۶۱	فصل هفتم: غزلیات سنایی
۳۶۱	هدف کلی
۳۶۱	هدف‌های یادگیری
۳۸۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۳۸۷	سؤالات تشریحی فصل هفتم
۳۸۹	پاسخنامه
۳۹۹	منابع

پیشگفتار مریفان

۴ م خداوند بخشنده مهربان

ناصر خسرو و سنایی از - مله شاعران پرآوازه ایرانی‌اند که موقعیتی یگانه در تاریخ ادب فارسی دارند. هر دو اندیشه‌هایی جدید را وارد عالم شعر فارسی کرده‌اند. مضامینی مانند زهد و حکمت و عرفان هم‌ا با سریعت، چامه‌ها و چکامه‌های این دو را منزلتی والا بخشیده‌است. دو جست‌وجوگر حقیقت دو سرودخوان اقلیم آزادگی. هر دو در میانه زندگی، مسیر خویش را تغییر می‌دهند و در راهی صعب پای می‌گذارند که پایانش را نمی‌دانند اما بعد از تحمل عمری پرمبارک و پرنامی خوش برایشان رقم می‌خورد و نامشان زمزمه نیم‌شب رندان و قلندران می‌شود. دفترهای شعر هر دوی این سخن‌سالاران، رازآموز و زندگی‌بخش است. آن دو بر فراز قرن‌ها ایستاده‌اند و مردمان را به راستی و درستی و رادی و مردی فرامی‌خوانند. نمی‌توان این دو عمای روشن و گرم را نشنید چندان که همه سخن‌وران بزرگ سپسین نیز گوش هوش بر آواز سروش‌گون آن دو داشته‌اند؛ از نظامی و خاقانی و حافظ تا ملک‌الشعرا بهار ...

کتاب حاضر منتخبی است از اشعار ناصرخسرو و سنایی. در این به‌گزینی عمدتاً قصاید هر دو شاعر را در نظر داشته‌ایم. تمامی اشعار بدون حذف ابیات و همراه با توضیحات لغوی و ادبی مورد نیاز و معنی آنها آورده شده است.

معیار گزینش در درجه اول ذوق و سلیقه شارحان و در مرحله بعد تنوع معانی و ژانرها بود. زیبایی‌های شعر این دو البته منحصر در این چند قطعه نیست و بدیهی است

که اشعار دیگری را نیز می‌توانستیم در این مجموعه بگنجانیم لیکن تنگی مجال رخصت آن را نداد که چشم‌اندازهای روح‌نواز دیگری را به خوانندگان وانماییم.

اساس کار در این کتاب دیوان ناصر خسرو به تصحیح مجتبی مینوی و مهدی محقق، و همچنین دیوان سنایی غزنوی به اهتمام مدرس رضوی است.

به دانشجویان عزیز پیشنهاد می‌کنیم که در ابتدا شیوه درست خواندن و قرائت روان و با صدای بلند را بیاموزند و سپس تلاش کنند تا فضا و حال و هوای کلی شعر را دریابند. بدیهی است که آشنایی با اندیشه و هنر یک شاعر به تدریج و با مطالعه و تأمل بسیار در جزئیات حاصل می‌گردد.

دکتر حسن حیدرزاده سردرود - دکتر سعید کریمی